

Nr 6

Utlåtande i anledning av väckta motioner om upphävande av jordförvärvslagen den 3 juni 1955 m. m.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 358 i första kammaren av herr *Nord m. fl.*, samt nr 284 i andra kammaren av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*

I motionerna, som är likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte

A. besluta att 1955 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag) upphäves från den 1 juli 1956;

B. antaga följande förslag till ändring av lagen den 22 december 1943 om arrendators förköpsrätt:

Härigenom förordnas att 4 § tredje stycket lagen den 22 december 1943 om arrendators förköpsrätt skall upphöra att gälla samt att 2 § samma lag skall erhålla följande ändrade lydelse.

2 §.

Förköpsrätt må — — — i densamma.

Sker försäljning i den ordning utsökningslagen bestämmer må förköpsrätt ej utövas.

Har jordägaren — — — för hembudet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1956.»

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

1955 års jordförvärvslag m. m.

Lagen den 3 juni 1955 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag), vilken gäller från den 1 juli 1955, antogs av 1955 års riksdag efter en den 25 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 165. Lagen ersätter dels lagen den 17 juni 1948 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet och dels lagen den 30 juni 1947 om kronans förköpsrätt (förköpslagen).

1955 års lag bygger i väsentliga delar på samma principer som 1948 års lag. Jordbruks- och skogsfastigheter må sålunda ej genom köp, byte eller gåva förvärvas utan tillstånd av lantbruksnämnd. Från denna huvudregel

stadgas dock åtskilliga undantag i nära anslutning till vad som gällde enligt 1948 års lag. De grunder, efter vilka lantbruksnämndernas tillståndsprövning skall ske, överensstämmer likaledes i stora delar med motsvarande tidigare gällande regler. Sålunda syftar lagen till att hindra bl. a. spekulationsköp och vissa slag av kapitalplaceringsköp. Den tidigare gällande inskränkningen i förvärvsrätten för den, som redan äger jordbruksfastighet, har dock utbytts mot vissa regler till förebyggande av att ändamålsenliga brukningsenheter sammanföres i en hand eller att sådan endast uppdelas på olika händer.

I enlighet med grunderna för 1947 års förköpslag innehåller den nu gällande jordförvärvslagen också bestämmelser, vilka syftar till att underlätta bildandet av bärkraftiga brukningsenheter. Förvärvstillstånd må i enlighet härmed vägras om fastigheten i fråga finnes böra tagas i anspråk för dylikt ändamål. Om tillstånd till köp i sådant fall vägras, äger säljaren i regel påfordra, att kronan löser fastigheten till det av köparen utfästa priset.

Beträffande fång, som förutsätter avstyckning, innehåller lagen särskilda regler i förenklande syfte. Lantbruksnämnd äger även att med förvärvstillstånd förknippa villkor att fångtet leder till avstyckning eller sammanläggning.

Jordförvärvslagen gäller till och med den 30 juni 1962.

I samband med antagandet av jordförvärvslagen genomfördes vissa följdändringar i lagen den 22 december 1943 om arrendators förköpsrätt, innebärande bl. a., att 4 § tredje stycket i nämnda lag upphörde att gälla fr. o. m. den 1 juli 1955. Den av motionärerna yrkade ändringen i 2 § av samma lag innebär upphävande av andra punkten i andra stycket. Enligt denna punkt må förköpsrätt av arrendator ej utövas om fastigheten i enlighet med bestämmelserna i jordförvärvslagen köpes av kronan för främjande av jordbrukets yttre rationalisering och arrendatorn är ägare av annan bärkraftig brukningsdel eller uppenbarligen besitter fastigheten av annan anledning än att bereda sig sin huvudsakliga utkomst av jordbruket därå.

Den förut nämnda propositionen, nr 165, jämte åtskilliga i anledning därav väckta motioner behandlades av utskottet i dess utlåtande nr 24: 1955. Utskottets majoritet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å samtliga väckta motioner, antaga de genom propositionen framlagda lagförslagen.

Vad beträffar det närmare innehållet i den nu ifrågakvarande lagstiftningen ävensom i fråga om skäl och överväganden i propositionen och inom utskottet torde utskottet få hänvisa till propositionen och utskottets utlåtandet.

Utskottet

Frågan om behovet av åtgärder till bevarandet av jordbruksjordens bibehållande i den jordbrukande befolkningens hand har redan tidigt varit föremål för de lagstiftande myndigheternas uppmärksamhet. Detta ledde till en början till lagstiftning om inskränkning för bolag och vissa andra juridiska personer i rätten att förvärva fast egendom, i vilket hänseende numera gäller den s. k. bolagsförbudslagen av 1925. Beträffande förvärv av jordbruksfastighet från sådana fysiska personers sida, som icke har för avsikt att ägna sig åt jordbruk på fastigheten, har lagstiftning däremot icke kommit till stånd förrän genom lagen den 21 december 1945 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Denna lag, som trädde i kraft den 1 januari 1946, hade till huvudsakligt syfte att motverka den benägenhet, som ansågs föreligga hos icke jordbrukare att i spekulations- och kapitalplaceringssyfte förvärva jordbruks- och skogsfastigheter. Lagen fick redan från början en begränsad giltighetstid och avlöstes den 1 juli 1948 av lagen den 17 juni 1948 med samma namn. Denna lag avlöstes i sin tur efter provisorisk förlängning av 1955 års jordförvärvslag.

Uppfyllandet av önskemålet om ekonomisk trygghet för jordbruksbefolkningen kräver en fortgående anpassning av jordbrukets produktionsförhållanden efter utvecklingen på bl. a. det tekniska området. För att maskindriftens fördelar skall kunna fullt utnyttjas måste sålunda brukningsenheterna erhålla tillräcklig storlek och gynnsam utformning i arronderingshänseende. Den 1947 stiftade lagen om kronans förköpsrätt var härvidlag avsedd att utgöra ett instrument i myndigheternas hand då det gällde att påverka den yttre rationaliseringen i ändamålsenlig riktning. Då denna lag genom 1955 års lagstiftning sammanfördes med bestämmelserna om förvärvstillstånd, åstadkoms en anordning enligt vilken frågan, huruvida en fastighet behövde tagas i anspråk för rationaliseringsändamål, kunde avgöras i samband med frågan om förvärvets tillåtlighet i övrigt.

Det torde icke kunna förnekas, att under de konjunkturförhållanden, som rått under senare år, förefunnits en icke obetydlig benägenhet hos icke jordbrukare för sådana spekulations- eller kapitalplaceringsköp som avses med förvärvslagstiftningen. Under förarbetena till 1955 års lag blev det också klarlagt, att den tidigare lagstiftningen på området varit av stor betydelse då det gällt att bevara jorden i den jordbrukande befolkningens ägo.

Vad beträffar de bestämmelser i 1955 års lag, vilka motsvarar lagen om kronans förköpsrätt, torde det visserligen vara så, att den rationaliseringsverksamhet, som bedrivs på jordbrukarnas eget initiativ, är av betydande omfattning. Det måste icke desto mindre alltjämt anses vara av betydelse, att det allmänna har ett medel i sin hand att leda utvecklingen på rationaliseringsområdet och tillförsäkra detsamma ett planmässigt förlopp.

Enligt utskottets mening föreligger således även i fortsättningen behov av en lagstiftning med 1955 års jordförvärvslags syfte.

Utskottet, som i övrigt torde få hänvisa till sitt utlåtande i frågan vid 1955 års riksdag, vill slutligen endast påpeka, att den bestämmelse i lagen 1943 om arrendators förköpsrätt, nämligen 4 § tredje stycket, som enligt motionärernas förslag bör upphävas, redan genom 1955 års lagstiftning upphörde att gälla.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner I: 358 och II: 284 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 februari 1956

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Albert Hermansson*, Lindahl, Grym, Herbert Hermansson, Ebbe Ohlsson, Krügel och Georg Carlsson;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Åhman, Eriksson i Sandby*, Persson i Appuna, Andersson i Ryggestad, fru Boman samt herrar Hansson i Skegrie och Berggren.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Osvald, Åhman, Ebbe Ohlsson* och *Berggren* samt fru *Boman*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör det icke utan tvingande skäl ifrågakomma att begränsa den rätt varje svensk medborgare bör äga att förvärva egendom av vad slag det vara må, även jordbruks- och skogsfastigheter. Sådana hinder bör uppställas endast om och i den mån så erfordras med hänsyn till ett samhällsintresse av betydande styrka. Det har hävdats att jordbrukens bibehållande i den jordbrukande befolkningens hand skulle utgöra ett sådant intresse. Emellertid är det i viss utsträckning också ett samhällsintresse, att initiativ och kapital tillföres jordbruket från personer, som icke är jordbrukare men som likväl av intresse för jordbruksnäringen vill förvärva jordbruks- eller skogsfastighet. Sådana samhällsnyttiga förvärv kan i stor utsträckning hindras av jordförvärvslagen.

Det är för övrigt utskottets mening att, i den mån benägenhet visat sig för fastighetsförvärv av sådan natur som jordförvärvslagen avser att förhindra, anledningen därtill är att söka i misstro mot statsmakternas förmåga att bevara ett fast penningvärde. Ansträngningarna bör därför i stäl-

let inriktas på att åstadkomma ett läge av ekonomisk stabilitet. Något väsentligt behov av att inskränka rätten till fritt förvärv av jordbruksfastigheter föreligger då icke. Anmärkas må även att, såsom motionärerna framhållit, jordförvärvslagen icke utgör något verkligt effektivt hinder för den köpare som finner det förenligt med sina intressen att med anlitande av mindre nogräknade metoder förvärva en jordbruksfastighet i rent spekulationssyfte.

Utskottet vill vidare särskilt peka på de allvarliga anmärkningar som kan riktas mot jordförvärvslagen från rättssäkerhetssynpunkt. Utskottet syftar här på de erfarenheter, som förelåg redan vid tillkomsten av 1955 års lag och enligt vilka det på sina håll visat sig tendenser hos lantbruksnämnderna att utsträcka sina befogenheter längre än som varit avsett vid lagstiftningens tillkomst.

Vad jordförvärvslagens betydelse för jordbrukets yttre rationalisering beträffar konstaterades redan av föredragande departementschefen i propositionen angående lagens införande, att de mest betydelsefulla resultaten inom ramen för rationaliseringssträvandena nåtts genom jordbrukarnas egna insatser på frivillighetens väg. Erfarenheterna av 1947 års lag om kronans förköpsrätt visar också, att värdet av lagstiftning i detta hänseende är mycket begränsat och att sådan lagstiftning praktiskt taget saknar betydelse för en förbättring av det svenska jordbrukets struktur, samt att den för övrigt medför risker för att en på lång sikt ekonomiskt bärande arrondering av jordbruket i vissa fall motverkas.

Även i denna del gäller de ovan antydda betänkligheterna med hänsyn till kravet på rättssäkerhet för den enskilde.

I motionärernas yrkanden har insmugit sig ett redaktionsfel avseende 4 § tredje stycket i lagen den 22 december 1943 om arrendators förköpsrätt. Detta lagrum upphörde nämligen att gälla i och med 1955 års lagstiftning. Motionerna torde alltså icke föranleda någon riksdagens åtgärd i denna del.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 358 och II: 284 måtte

A) antaga följande

Förslag

till

Lag

om upphävande av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag).

Härigenom förordnas, att lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag) skall upphöra att gälla med utgången av juni månad 1956.

B) antaga följande

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 december 1943
(nr 884) om arrendators förköpsrätt.

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 22 december 1943
om arrendators förköpsrätt skall erhålla följande ändrade
lydelse.

2 §.

Förköpsrätt må — — — i densamma.

Sker försäljning i den ordning utsökningslagen bestämmer må förköps-
rätt ej utövas.

Har jordägaren — — — för hembudet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1956.